

УДК 911.3:314:[351.755-054.73(477-191):355.01](045)

<https://doi.org/>

10.15407/ugz2024.04.055

Джаман В. О.,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9188-3325>,

Джаман Я. В.,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0471-015X>.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, м. Чернівці

Просторовий прояв міграційних потоків внутрішньо переміщених осіб в Україні

Розглянуто проблему виникнення і правового врегулювання в Україні статусу «внутрішньо переміщених осіб», що зумовлено воєнною агресією росії проти України. Розкрито динаміку і територіальні відмінності реєстрації та обстеження Міжнародною організацією з міграції (МОМ) внутрішньо переміщених осіб в регіонах України. Проаналізовано обсяги і особливості динаміки кількості внутрішньо переміщених осіб в регіонах України (в розрізі адміністративних областей і районів). Актуалізовано проблему соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб в Україні.

Ключові слова: внутрішньо переміщені особи, міграції населення, регіони, війна, Україна.

UDC 911.3:314:[351.755-054.73(477-191):355.01](045)

Dzhaman, V. O.,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9188-3325>,

Dzhaman, Ya. V.,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0471-015X>.

Chernivtsi Yuriy Fedkovych National University, Chernivtsi

Spatial Manifestation of Migration Flows of Internally Displaced Persons in Ukraine

The problem of occurrence and legal regulation in Ukraine of “internally displaced persons” (IDP) due to Russian aggression against Ukraine has been considered. The scope and particularities of the dynamics of the number of IDPs in Ukrainian regions were analyzed. The question of IDP’s social safety net is raised. First IDPs appeared in Ukraine with the beginning of Russian war aggression in 2014 and active hostility, resulting in the annexation of the Autonomous Republic of Crimea and the City of Sevastopol and the temporary occupation of part of the territory of Luhansk Region and Donetsk regions. Legal regulation for this category of people required the adoption of such legal instruments as the Cabinet of Ministers, Ukraine, Resolution on “Registration of Internally Displaced Persons,” and Safeguards for the Rights and Freedoms of Internally Displaced Persons Act, Ukraine. In the first period (hybrid war), most IDPs migrated within small distances. Displacements were intro-oblast, or those to oblasts that neighbored temporarily occupied territories: the Donetsk and the Luhansk oblasts had concentrated 54.4% of all IDPs; the oblasts that directly neighbored the temporarily occupied territories and the ATO zone (first-order neighbors: Kharkiv, Dnipropetrovsk, Zaporizhzhia, and Kherson) saw 19.0% IDPs; second-order neighbors took 7.5% of forced migrants; Kyiv and Kyiv Oblast were the most attractive territories among all oblasts distant from temporarily occupied territories and the ATO zone (15.7%); the least number of IDPs moved to the most distant western regions of Ukraine. There were 1.4592 million internally displaced persons who registered in said quality as of the beginning of 2021. The full-scale war had caused mass displacements in Ukraine to significant distances. It was 10.1 million Ukrainians who became forced migrants in the first month of the war, inclusive of nearly 6.5 million IDPs. The total number of registered internally displaced persons had become stable in 2023 at 3.5–3.7 million people. The mid-2024 showed the figure of 3.3147 million IDPs. Spatial differences in IDP settlement and dynamics in Ukraine have been established depending on the geography of hostilities, closeness to temporarily occupied territories, and distance from the borderline with the Russian Federation and Belarus. New settlement areas are outlined as follows: south-western, central, northern, capital, north-eastern, eastern, and southern.

Keywords: internally displaced persons, population migrations, regions, war, Ukraine.

Актуальність теми дослідження

З початком воєнної агресії росії в 2014 р. Україну спіткала нова трагічна реальність — сотні населених пунктів зазнали катастрофічних руйнувань, тисячі людей загинули, мільйони українців

стали біженцями [1]. Неспровокована збройна агресія росії проти України змусила наших громадян покидати свої обжиті місця у зонах активних бойових дій і на тимчасово окупованих територіях.

Як результат, виникла нова категорія вимушених мігрантів — «внутрішньо переміщені особи» (ВПО). Для врегулювання правових основ цієї категорії населення ще 2014 р. було прийнято такі норматив-

но-правові документи як Постанова Кабінету Міністрів України «Про облік внутрішньо переміщених осіб» [2] та Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» [3].

Стан вивчення питання, основні праці

Незважаючи на складність проблем, пов'язаних із виникненням досліджуваного явища, а також того, що було визначено правовий статус ВПО і запроваджено їхній облік, що проводився до повномасштабного вторгнення росії, наукові праці з географії ВПО в Україні фактично не видавались. На географічні аспекти проблем цієї категорії населення було звернуто увагу лише після початку широкомасштабної воєнної агресії росії, коли їхня кількість значно зросла. Географію внутрішньо переміщених осіб у масштабах України було частково розглянуто в публікаціях фахівців аналітичного центру Cedos, який здійснює моніторинг

впливу війни на переміщення населення [4–5], а також у статтях таких фахівців як В. Джаман [6–8], Я. Джаман [6], С. Санталова [7], П. Чаплінський [8] та ін. Детальніше проблему внутрішньо переміщених осіб розкрито при вивченні окремих регіонів [9–10] та ін.

Мета цієї публікації — розкрити просторові відмінності й особливості обсягів, напрямків і динаміки руху внутрішньо переміщених осіб в Україні та її регіонах, наслідки цих процесів, а також проблеми, з якими стикаються внутрішньо переміщені особи в умовах російської збройної агресії.

Методи дослідження

У складних умовах воєнного часу виникли різнонаправлені потоки внутрішньо переміщених осіб. Для їхнього дослідження було використано метод системно-структурного аналізу, а також такі загальнонаукові методи: узагальнення, абстрагування, порівняння; конкретно-наукові методи: статистичний, математичний (графічний), ретроспективно-хорологічного аналізу та ін. Вивчення правового врегулювання статусу «вну-

трішньо переміщена особа» здійснювалось літературним методом (аналіз нормативно-правової бази). Важливим методом дослідження географії ВПО є картографічний, його переваги полягають у розкритті просторових проявів процесу та наочності. Інформаційною базою цього дослідження були дані Міжнародної організації з міграції (МОМ) і Міністерства соціальної політики України.

Виклад основного матеріалу з обґрунтуванням наукових результатів

Нове поняття «внутрішньо переміщені особи» виникло в Україні з початком збройної агресії росії в 2014 р., коли українські громадяни були вимушені залишити тимчасово окуповані території АР Крим, м. Севастополь, частини Донецької і Луганської областей з метою пошуку безпечніших місць. Для правового врегулювання зростаючої кількості цієї категорії населення Кабінет Міністрів України прийняв Постанову «Про облік внутрішньо переміщених осіб», в якій зазначено: «1. Затвердити Порядок оформлення і видачі довідки про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи. 2. Міністерству соціальної політики вжити заходів для формування та ведення Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб» [2]. Також було прийнято Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», у ст. 1 якого розкривається зміст поняття «внутрішньо переміщена особа» — «це громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка пере-

буває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру» [3].

Спочатку більшість внутрішньо переміщених осіб мігрувала на невеликі відстані — на території, що були близько розміщені від тимчасово окупованих територій і зони АТО (рис. 1). Можна виділити такі територіальні закономірності розміщення ВПО в Україні:

1) на підконтрольній Україні території Донецької та Луганської областей було зосереджено більше половини (54,4 %) внутрішньо переміщених осіб, зокрема в Донецькій області — 512,2 тис. осіб (35,0 % загальної кількості ВПО), в Луганській — 282,5 тис. (19,3 %);

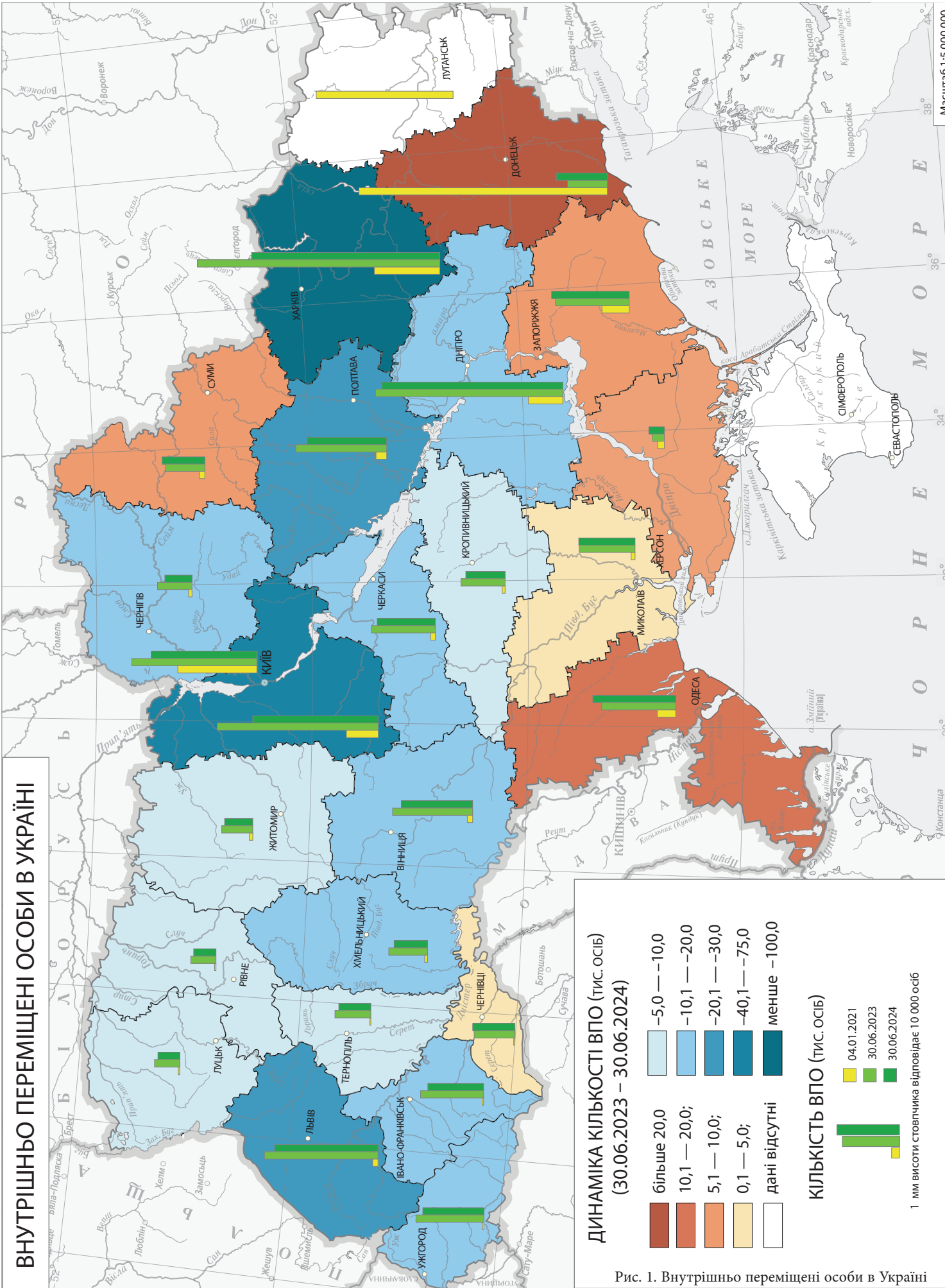

Рис. 1. Внутрішньо переміщені особи в Україні

2) до областей, що безпосередньо межували з тимчасово окупованими територіями і зоною АТО (області-сусіди першого порядку), переселилися 19,0 % ВПО України, зокрема: до Харківської — 135,6 тис. (9,3 %), до Дніпропетровської — 71,5 тис. (4,9 %), до Запорізької — 56,3 тис. (3,9 %), до Херсонської області — 14,6 тис. осіб (1,0 %);

3) до областей-сусідів другого порядку (Сумської, Полтавської, Кіровоградської, Черкаської, Миколаївської, Одеської та Вінницької) мігрувало 109,5 тис. внутрішньо переміщених осіб (або 7,5 % їх загальної кількості);

4) серед віддалених від тимчасово окупованих територій і зони АТО привабливими для ВПО були м. Київ (163,5 тис. осіб — 11,2 %) та Київська область (66,0 тис. — 4,5 % загальної кількості ВПО);

5) найменша кількість внутрішньо переміщених осіб переїхала до найвіддаленіших західних областей України: Івано-Франківської, Закарпатської, Волинської, Рівненської, Чернівецької і Тернопільської (лише від 3,8 до 2,2 тис. осіб).

Загалом за матеріалами «Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб» Міністерства соціальної політики України (станом на 4 січня 2021 р.) на облік було поставлено 1 млн 459 тис. ВПО [4, 6].

Повномасштабне вторгнення спричинило масове переміщення населення в Україні. Упродовж першого місяця повномасштабного вторгнення вимушеними мігрантами стали 10,1 млн українців, зокрема ВПО — майже 6,5 млн. У травні 2022 р. (за оцінками МОМ) внутрішньо переміщеними особами в Україні вважалися вже 7,1 млн. Частина українців була вимушена мігрувати повторно, оскільки регіони їхнього першого поселення у 2014–2021 рр. опинилися в зоні бойових дій. Проте, коли навесні-восени 2022 р. Збройні сили України витіснили ворога зі значної раніше тимчасово окупованої території на півночі, північному сході, сході та півдні України, значна частина (близько 4,5 млн) ВПО повернулася до місць свого постійного проживання [5, 9].

Дані про географічне розміщення і кількість ВПО в Україні досліджує Міжнародна організація з міграції. МОМ регулярно проводить їх базове оцінювання у розрізі територіальних громад, які приймають внутрішньо переміщених осіб. Перший раунд дослідження був проведений у квітні 2022 р. Протягом 2022 р. було здійснено 19 раундів обстеження із періодичністю двічі на місяць. У 2023–2024 роках базове оцінювання ВПО проводилось вже щомісяця. Вивчення географії

офіційної реєстрації внутрішньо переміщених осіб здійснювалось поетапно, поступово розширюючи територію дослідження — із заходу на схід.

Перше базове оцінювання ВПО (1-й раунд) Міжнародна організація з міграції провела на території 6 адміністративних районів Закарпатської області. Під час другого раунду обстеження було охоплено 12 адміністративних районів Закарпатської і Львівської областей. Третій раунд вже охопив 39 районів 8 областей: Закарпатської, Львівської, Івано-Франківської, Чернівецької, Хмельницької, Вінницької, Житомирської та Кіровоградської. Під час 5-го раунду (1–11 червня 2022 р.) оцінювання проводилось у 728 територіальних громадах 13 областей, 6-го раунду — у 888 територіальних громадах 18 областей. Протягом 10–17-го раундів оцінювались ВПО на території 21 області та м. Києва, а під час 18–19-го раундів (грудень 2022 р.) частково обстежувалась Донецька область, з 20-го раунду — правобережна частина Херсонської області.

Починаючи з 23 раунду (квітень 2023 р.) територія оцінювання ВПО стабілізувалась і охопила 107 адміністративних районів 23 областей і м. Київ. Дослідженням було охоплено всі 100 районів 20 областей, частково вивчалися 3 області: Донецька (4 райони з 8), Херсонська (2 райони з 5), Запорізька (1 район із 5). Обстеження кількості та географії внутрішньо переміщених осіб МОМ не проводила в АР Крим, м. Севастополь та Луганській області. Упродовж 2024 р. оцінюванням ВПО було охоплено 1098 територіальних громад [11].

У 2023 р. загальна кількість ВПО в Україні загалом стабілізувалася на рівні 3,5–3,7 млн. 30 червня 2024 р. (36 раунд оцінювання) кількість внутрішньо переміщених осіб в Україні становила 3,3147 млн. Найбільше їх зареєстровано в м. Києві та Київській області, Харківській, Дніпропетровській, Львівській, Одеській, Полтавській, Запорізькій, Вінницькій, Закарпатській, Черкаській, Миколаївській, Івано-Франківській та Донецькій областях (табл. 1, рис. 1).

У процесі дослідження було виявлено просторові відмінності в розселенні внутрішньо переміщених осіб в Україні, залежно від географії активних бойових дій, наближеності до тимчасово окупованих територій і віддаленості від кордонів з росією та білоруссю. За цими ознаками було виділено такі регіони:

Південно-Західний регіон (карпатські області: Львівська, Івано-Франківська, Закарпатська, Чернівецька) максимально віддалений від тимчасово окупованих територій, активних бойових дій і кор-

Таблиця 1. Кількість внутрішньо переміщених осіб в Україні*

Регіони	Кількість внутрішньо переміщених осіб (тис. осіб)				
	Раунд оцінювання			Динаміка між раундами	
	10 (30 серпня 2022 р.)	25 (30 червня 2023 р.)	36 (30 червня 2024 р.)	10 та 25	25 та 36
УКРАЇНА	3078,5	3650,3	3314,7	+ 571,8	– 335,6
АР Крим	—**	—	—	—	—
Області:					
Вінницька	179,6	165,0	147,9	– 14,6	– 17,1
Волинська	59,9	52,2	45,0	– 7,7	– 7,2
Дніпропетровська	296,9	386,6	373,3	+ 89,7	– 13,3
Донецька	—	82,5	105,1	+ 82,5	+ 22,6
Житомирська	75,0	64,7	58,3	– 10,3	– 6,4
Закарпатська	171,9	140,2	126,3	– 31,7	– 13,9
Запорізька	172,0	152,8	160,9	– 19,2	+ 8,1
Івано-Франківська	110,0	130,2	115,5	+ 20,2	– 14,7
Київська	303,2	332,5	259,6	+ 29,3	– 72,9
Кіровоградська	86,5	91,1	81,8	+ 4,6	– 9,3
Луганська	—	—	—	—	—
Львівська	130,1	234,9	213,1	+104,8	– 21,8
Миколаївська	73,3	115,2	116,4	+ 41,9	+1,2
Одеська	95,3	153,0	171,5	+ 57,7	+18,5
Полтавська	195,8	187,3	164,3	– 8,5	– 23,0
Рівненська	75,7	52,7	46,2	– 23,0	– 6,5
Сумська	52,8	81,1	88,6	+ 28,3	+ 7,5
Тернопільська	85,9	74,8	66,1	– 11,1	– 8,7
Харківська	372,7	500,1	388,1	+ 127,4	– 112,0
Херсонська	—	25,9	32,4	+ 25,9	+ 6,5
Хмельницька	104,3	80,2	69,8	– 24,1	– 10,4
Черкаська	145,7	132,9	120,9	– 12,8	– 12,0
Чернівецька	74,5	84,4	87,9	+ 9,9	+ 3,5
Чернігівська	77,4	71,3	56,9	– 6,1	– 14,4
Міста:					
Київ	139,9	258,9	218,7	+ 119,0	– 40,2
Севастополь	—	—	—	—	—

* Базова оцінка МОМ [11].

** Оцінка не проводилася.

донів з росією та білоруссю. Водночас регіон найближче розміщений до кордонів з країнами Європейського Союзу. Саме цей регіон вже на початку повномасштабної російсько-української війни прийняв значну кількість мігрантів з районів активних бойових дій, оскільки широкомасштабний наступ російської армії одночасно на сході, півночі та півдні спричинив значні переміщення до карпатських областей України, які вважалися найбезпечнішими. Крім того, цей регіон розглядався внутрішньо

переміщеними особами не тільки територією для тимчасового проживання, але й транзитною логістичною зоною для виїзду за кордон. На початку повномасштабного вторгнення (за умов психологічного стресу і, певною мірою, паніки) міграційні потоки мали переважно хаотичний характер. Населення виїжджало організовано або самостійно у пошуках безпечних місць, часто змінюючи місця свого тимчасового перебування. Це простежується на графіках, які передають

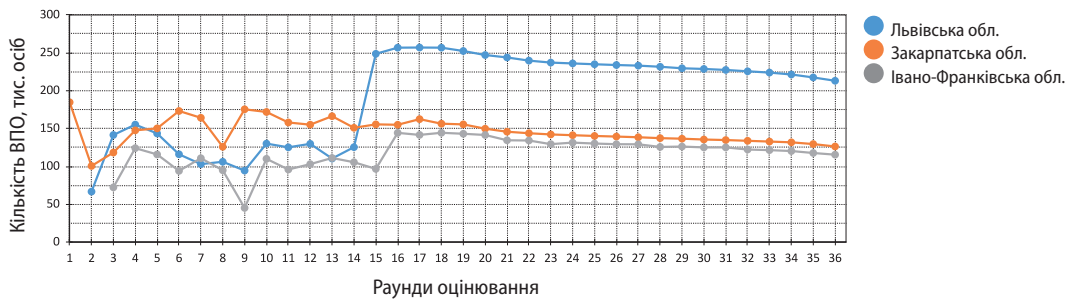

Рис. 2.
Динаміка
кількості ВПО
у карпатських
областях України
(квітень 2022 р. —
червень 2024 р.)

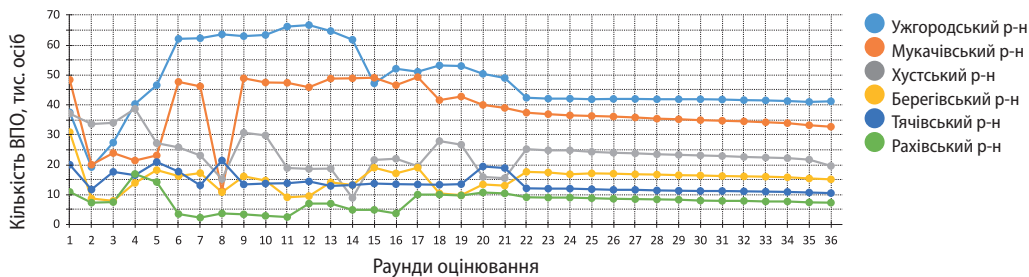

Рис. 3.
Динаміка
кількості ВПО
у районах
Закарпатської обл.
(квітень 2022 р. —
червень 2024 р.)

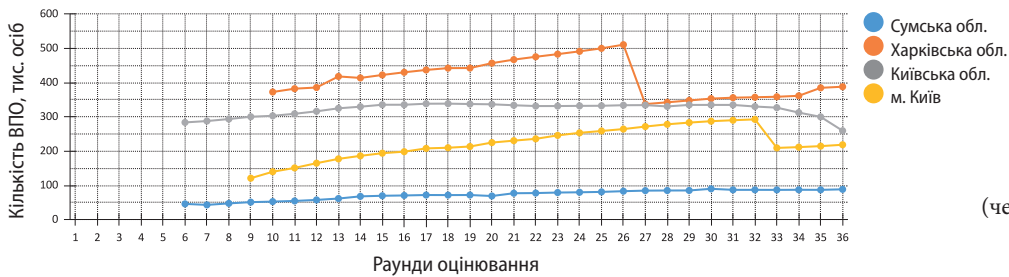

Рис. 4.
Динаміка
кількості ВПО
у прикордонних обл.
(зоні бойових дій)
(червень–серпень 2022 р. —
червень 2024 р.)

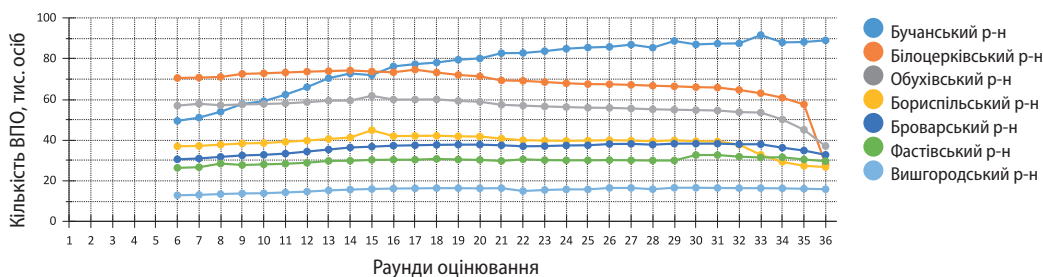

Рис. 5.
Динаміка
кількості ВПО
у районах
Київської обл.
(червень 2022 р. —
червень 2024 р.)

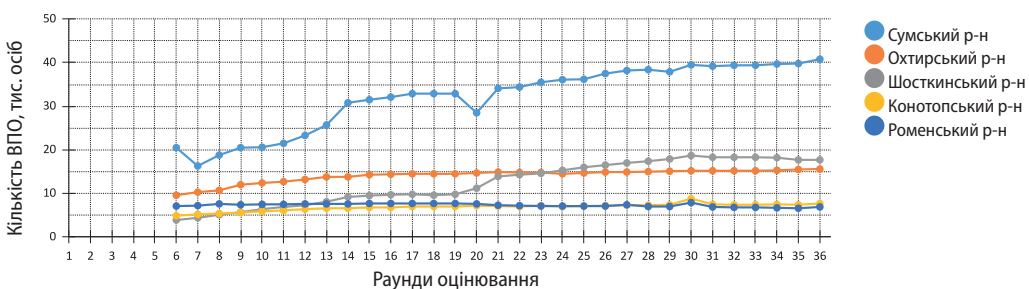

Рис. 6.
Динаміка
кількості ВПО
у районах
Сумської обл.
(червень 2022 р. —
червень 2024 р.)

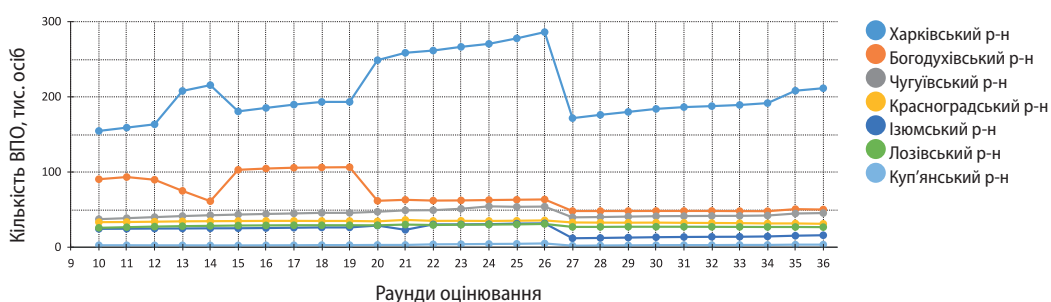

Рис. 7.
Динаміка
кількості ВПО
у районах
Харківської обл.
(серпень 2022 р. —
червень 2024 р.)

динаміку кількості зареєстрованих внутрішньо переміщених осіб, як в розрізі областей (рис. 2), так і районів (рис. 3). Графіки відображають просторові відмінності міграційних потоків ВПО у Південно-Західному регіоні України:

1) значна мінливість кількості внутрішньо переміщених осіб на початку повномасштабної війни (2022 р., ліва частина графіків) і стабілізація та рівномірна тенденція зменшення кількості ВПО після успішних воєнних дій ЗСУ (2023–2024 рр., права частина графіків); 2) найбільша кількість ВПО у розрізі областей і районів зареєстрована у різних періодах спостережень; 3) тренди графіків кількості ВПО «стрибоподібні» у лівій частині (з перетинами графіків як обласних, так і районних показників) і мають плавний спад рівномірного ходу майже прямих рівнобіжних ліній в правій частині.

Динаміка кількості ВПО в областях Південно-Західного регіону різна: 1) у Закарпатській області після «вибухового» сплеску впродовж перших місяців, починаючи з червня 2022 р. кількість внутрішньо переміщених осіб стабілізувалась і отримала тенденцію до зменшення; 2) у Львівській та Івано-Франківській областях збільшення кількості ВПО було до листопада-грудня 2022 р., після — зменшення; 3) Чернівецька область мала постійну тенденцію привабливості внутрішніх мігрантів (табл. 1, рис. 1 і 2).

Центральний регіон (Вінницька, Кіровоградська, Черкаська, Хмельницька області) має достатню віддаленість від тимчасово окупованих територій, активних бойових дій і кордонів із росією та білоруссю; відносну близькість до кордонів з Європейським Союзом. Тому цей регіон теж вважається відносно безпечним для проживання. Кількість внутрішньо переміщених осіб є приблизно пересічною серед обласних показників. У динаміці (із середини 2022 р. до середини 2024 р.) характерний плавний спад чисельності ВПО (табл. 1, рис. 1). Подібна ситуація властива і для сусідньої Тернопільської області.

У **Північному регіоні** (Волинська, Рівненська і Житомирська області) близькість кордону з білоруссю, керівництво якої дозволило росії атакувати зі своєї території українську столицю і столичну область, а також близькість до активних бойових дій у Київській області та побоювання воєнного вторгнення росії з білоруської землі були серйозними стримуючими чинниками прибуття українських міжрегіональних мігрантів. Тому кількісні показники ВПО у цих областях є одними з найнижчих в Україні і мають за останні два роки стабільну тенденцію до зниження (табл. 1, рис. 1).

Також виділяється **Столичний регіон** (м. Київ і Київська область), який як у період гібридної війни росії проти України, так і під час повномасштабної війни (рис. 1, 4) виділявся значною кількістю внутрішньо переміщених осіб. Але якщо у першому часовому проміжку переважали мігранти з інших регіонів України, то у другому вагомую частку мають місцеві мігранти. Серед адміністративних районів Бучанський виділяється найбільшими показниками, постійним збільшенням кількості ВПО (випередивши Білоцерківський та Обухівський райони); Білоцерківський, Обухівський і Бориспільський — плавним, незначним зменшенням їх чисельності впродовж 2023 р. і суттєвим скороченням у 2024 р.; Броварський, Фастівський і Вишгородський — відносно стабільністю показників (рис. 5).

Північно-Східний регіон через безпосереднє сусідство Сумської та Чернігівської областей і близькість Полтавської області з росією — країною-агресором має складне політико-географічне положення, тому в структурі сучасних внутрішньо переміщених осіб переважають місцеві мігранти. Після значного сплеску в перші тижні повномасштабного вторгнення й активних бойових дій кількість ВПО в Полтавській та Чернігівській областях стабілізувалась і мала постійну тенденцію до зменшення (табл. 1, рис. 1). Протилежна ситуація склалася в прикордонній Сумській області, де через збройні сутички кількість переміщених осіб зросла майже вдвічі: від 46,1 тис. у червні 2022 р. до 88,6 тис. у червні 2024 р. (табл. 1, рис. 4). Помітно збільшилась чисельність ВПО у прикордонних Сумському (вдвічі), Шосткінському (в 4,5 раза) і Охтирському (в 1,6 раза) районах, в яких з прикордонних територіальних громад мігрували й організовано перевозили громадян у безпечніші місця. У найвіддаленіших від кордону з росією районах (Конотопському і Роменському) кількість ВПО є сталою (рис. 6).

Ще складніша ситуація склалася у **Східному регіоні** (Луганська, Донецька, Харківська, Дніпропетровська області). Частина території тимчасово окупована, постійно ведуться важкі бої, тому МОМ не має можливості вести обстеження і проводити оцінювання кількості ВПО в Луганській та частково Донецькій області, які ще з 2014 р. були основними областями концентрації внутрішньо переміщених осіб. Починаючи з 2014 р. потужними центрами тяжіння ВПО були Харків і Дніпро, а також відповідні області. Проте за останній рік (червень 2023 р. — червень 2024 р.) кількість внутрішньо переміщених осіб в Харківській і

Дніпропетровській областях зменшилася. Водночас постійні бойові дії спричинили збільшення чисельності переміщених осіб в Донецькій області (*табл. 1, рис. 1*). Оціночні дані МОМ про географію і кількість ВПО відображають їхню територіальну динаміку, яка безпосередньо залежить від географії бойових дій. Це чітко простежується у Харківській області (*рис. 4*), особливо у Харківському, Ізюмському, Куп'янському, Чугуївському, Богодухівському районах (*рис. 7*).

Подібна складна ситуація у *Південному регіоні* (АР Крим, Запорізька, Херсонська, Миколаївська, Одеська області): тимчасово окуповані території АР Крим і м. Севастополя, частково Запорізької і Херсонської областей; активні напружені бойові дії призвели до зростання кількості переміщених осіб (*табл. 1, рис. 1*). Значними центрами концентрації ВПО є Запоріжжя, Одеса і Миколаїв та прилеглі райони, що надають притулок місцевим переселенцям. Зокрема на Одеський район припадає три чверті ВПО Одеської області, на Микола-

ївський район — дві третини ВПО Миколаївської області, Запорізький район єдиний із 5 районів області приймає переселенців.

Найбільша кількість внутрішньо переміщених осіб зареєстрована у великих містах, де найкращі умови проживання, є можливості для працевлаштування і навчання дітей. Частина ВПО працевлаштувалась на нових місцях, привезла або відкрила свій бізнес тощо. Але особлива проблема стосується тієї частини ВПО, яка не має можливості повернутися до своїх домів, адже вони зруйновані, або знаходяться в зоні активних бойових дій, або ж на тимчасово окупованих територіях. За матеріалами Міністерства соціальної політики України така ситуація склалася приблизно для 2,5 млн ВПО. Україна надає таким особам соціальну підтримку. Зокрема протягом 2022–2023 рр. з державного бюджету було виділено допомогу на проживання в сумі 126,1 млрд грн [12]. Також здійснюється підтримка держави з працевлаштування ВПО, прийому дітей на навчання, в дошкільні установи тощо.

Висновки

З початком збройної агресії росії проти України у 2014 р. внаслідок активних бойових дій, тимчасової окупації АР Крим і м. Севастополь, частин території Донецької і Луганської областей в Україні з'явилась значна чисельність внутрішньо переміщених осіб. Для правового врегулювання статусу цієї категорії населення було прийнято такі нормативні документи: Постанова Кабінету Міністрів України «Про облік внутрішньо переміщених осіб», Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб».

Більшість ВПО спочатку мігрувала на незначні відстані. Переміщення були переважно внутрішньообласними або спрямованими до сусідніх з тимчасово окупованими територіями областей. У Донецькій і Луганській областях було сконцентровано 54,4 % ВПО, а до областей, що безпосередньо межували із тимчасово окупованими територіями і зоною АТО (Харківська, Дніпропетровська, Запорізька і Херсонська області), переселилися 19,0 % ВПО. До областей-сусідів другого порядку мігрувало лише 7,5 % вимушених переселенців. Привабливими для ВПО є місто Київ і Київська область (15,7 %). Найменша кіль-

кість ВПО переїхала до найвіддаленіших західних областей України. Загалом на початку 2021 р. на облік було поставлено 1,4592 млн внутрішньо переміщених осіб.

Повномасштабне вторгнення спричинило масове переміщення населення України на значні відстані. Упродовж першого місяця повномасштабного вторгнення вимушеними мігрантами стали 10,1 млн українців, зокрема ВПО — майже 6,5 млн. У 2023 р. кількість внутрішньо переміщених осіб загалом в Україні стабілізувалась на рівні 3,5–3,7 млн. На середину 2024 р. чисельність ВПО становила 3,3147 млн. Нині встановилися певні просторові відмінності у розселенні та динаміці чисельності внутрішньо переміщених осіб в Україні. Залежно від географії активних бойових дій, наближеності до тимчасово окупованих територій, а також віддаленості від кордонів з росією і білоруссю можна виділити 7 регіонів: Південно-Західний, Центральний, Північний, Столичний, Північно-Східний, Східний, Південний. Кожен із перелічених регіонів має свої особливості розселення і динаміки чисельності внутрішньо переміщених осіб.

Література [References]

1. Pidgrushnyi, G. P., & Sikorska, L. B. (2024). Destruction of Ukrainian Cities During the Russian Aggression (Socio-Geographical Analysis Based on Mariupol). *Ukr. Geogr. Zh.* No. 1: 30–39. [Підгрушний Г. П., Сікорська Л. Б. Нищення

- українських міст під час російської агресії (суспільногеографічний аналіз на прикладі Маріуполя). *Укр. геогр. журнал*, № 1, 2024. С. 30–39]. DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2024.01.030>
2. On registration of internally displaced persons: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated October 1, 2014, No. 509. [In Ukrainian]. [Про облік внутрішньо переміщених осіб : Постанова Кабінету Міністрів України від 1 жовтня 2014 року № 509]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/509-2014-%D0%BF#Text>
  3. On ensuring the rights and freedoms of internally displaced persons : Law of Ukraine dated October 20, 2014, No. 1706-VII. [In Ukrainian]. [Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України від 20 жовтня 2014 р. № 1706-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text>
  4. Filipchuk, L., Lomonosova, N., Syrбу, O., & Kabanets, Yu. (March 29, 2022). Forced migration and the war in Ukraine (February 24—March 24, 2022). URL: <https://cedos.org.ua/en/researches/forced-migration-and-the-war-in-ukraine-february-24-march-24/>
  5. Filipchuk, L., Syrбу, O. (2022). Forced migration and war in Ukraine (March 24—June 10, 2022). URL: <https://cedos.org.ua/en/researches/forced-migration-and-war-in-ukraine-march-24-june-10-2022/>
  6. Dzhaman, V. O., & Dzhaman, Ya. V. (2024). Geography of migrations in population of Ukraine: consequences of russian aggression. *Ukr. Geogr. Zh.* No. 1: 40–48. DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2024.01.040> [In Ukrainian]. [Д ж а м а н В. О., Д ж а м а н Я. В. Географія міграцій населення України: наслідки російської агресії. *Укр. геогр. журнал*, № 1, 2024. С. 40–48. DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2024.01.040>
  7. Dzhaman, V. O. & Santalova S. O. Migration processes / Formation and development of the network of settlements of Ukraine (cartographic analysis). Edited by L. G. Rudenko. Kyiv: Institute of Geography of the NAS of Ukraine, 2023. 34–39, 47, 131. [In Ukrainian]. [Д ж а м а н В. О., С а н т а л о в а С. О. Міграційні процеси /Формування і розвиток мережі поселень України (картографічний аналіз). За ред. Л. Г. Руденка. К.: Ін-т географії НАН України, 2023. С. 34–39, 47, 131. URL: <https://igu.org.ua/node/428>
  8. Czaplinski, P., Dzhaman, V. (2023). Features of contemporary migration of the population of Ukraine: dynamics, directions, scale, problem. *Journal of Geography, Politics and Society*. Vol. 13, # 3. 22–33. DOI: <https://doi.org/10.26881/jpgs.2023.3.03>
  9. Dzhaman, Ya. V. & Dzhaman, V. O. (2024). Geography of Internally Displaced Persons in the Western Region of Ukraine: Scope, Directions, Consequences, Problems. *Scientific Bulletin of Chernivtsi University: Geography*, 847, 2024. 125–134. [In Ukrainian]. [Д ж а м а н Я. В., Д ж а м а н В. О. Географія внутрішньо переміщених осіб у західному регіоні України: обсяги, напрямки, наслідки, проблеми. *Науковий вісник Чернівецького університету: Географія*, 847, 2024. С. 125–134.] DOI: <https://doi.org/10.31861/geo.2024.847.125-134>
  10. Hudzelyak I. (May 18–20, 2023) Geography of Internally Displaced Persons in the Lviv Region. *Materials of International Scientific and Practical Conference “Geographical Education and Science: Challenges and Advancement” dedicated to the 140th anniversary of Geography at Lviv University (18th-20th of May 2023)*. [In Ukrainian]. [Г у д з е л я к І. Географія внутрішньо переміщених осіб у Львівській області. Географічна освіта та наука: виклики і поступ. Матер. міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 140-річчю географії у Львівському університеті (м. Львів, 18–20 травня 2023 р.). Львів: Простір-М, 2023. С. 257–260.] URL: <https://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/06/Hudzeliak-I.-Heohrafiia-vpo-Lviv-obl-2023-stattya.pdf>
  11. Ukraine Displacement Data—Baseline Assessment—Raion level [IOM DTM]. (2023). URL: <https://data.humdata.org/dataset/ukraine-displacement-data-baseline-assessment-raion-level-iom-dtm>
  12. Internally displaced persons. [In Ukrainian]. [Внутрішньо переміщені особи.] URL: <https://www.msp.gov.ua/timeline/Vnutrishno-peremishcheni-osobi.html> (16.10.2024)

Стаття надійшла до редакції 23.10.2024

Для цитування [For citation]

Д ж а м а н В. О., Д ж а м а н Я. В. Просторовий прояв міграційних потоків внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Український географічний журнал*, № 4, 2024. С. 55–63. DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2024.04.055>

Dzhaman, V. O., Dzhaman, Ya. V. (2024). Spatial Manifestation of Migration Flows of Internally Displaced Persons in Ukraine. *Ukrainian Geographical Journal*. No. 4: 55–63. DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2024.04.055>